

Ole-Jacob Skodvin

**Stipendprogram for NUFU-tilknyttet
forskningssamarbeid med utviklingsland**

En gjennomgang og vurdering

NIFU skriftserie nr. 2/2001

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Utenriksdepartementet har gitt Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) i oppdrag å foreta en gjennomgang og vurdering av omfang og innretning for en eventuell videreføring av NUFUs rekrutteringsstipendprogram. Rapporten beskriver og vurderer stipendprogrammet sett fra de ulike involverte aktører sine ståsted – det vil si stipendiater og veiledere, samt sett fra Forskningsrådets, Utenriksdepartementets og NUFU sekretariatet sin side. Tema som blir belyst er administrering og organisering av programmet, innretning og gjennomføring, og kvalitets – og relevansaspektet. Avslutningsvis vurderes omfang og innretning for en videreføring av programmet. Gjennomgangen bygger på dokumentanalyser og intervjuer av nøkkelinformanter.

Rapporten er utarbeidet av forsker Ole-Jacob Skodvin.

Oslo, desember 2000

Petter Aasen
Direktør

Ingvild Marheim Larsen
Seksjonsleder

Innhold

Oppsummering og anbefalinger	7
1 Innledning og bakgrunn	9
1.1 Bakgrunnen for oppdraget.....	9
1.2 Mandatet.....	10
1.3 Metode og data	11
2 Beskrivelse og vurdering av innretningen og gjennomføringen av NUFUs stipendprogram	12
2.1 Innledning.....	12
2.2 Utenriksdepartementets, Forskningsrådets og NUFUs rolle.....	14
2.2.1 En kort redegjørelse for UD's rolle med hensyn til NUFUs stipendprogram	14
2.2.2 En kort redegjørelse for Forskningsrådet rolle med hensyn til NUFUs stipendprogram	14
2.2.3 En kort redegjørelse for NUFUs rolle med hensyn til stipendprogrammet	15
2.3 Administrering og organisering av stipendprogrammet.....	15
2.3.1 Sett fra stipendiatene og veilederne sin side	20
2.4 Innretning og gjennomføring av stipendprogrammet.....	22
2.4.1 Styrker og svakheter sett fra de ulike aktørene	22
2.4.2 Styrker og svakheter sett fra stipendiatene sin side	25
2.5 Kvalitets – og relevansaspektet	26
2.6 Oppsummering og vurdering.....	28
3 Innretning og omfang for en videreføring av stipendprogrammet	30
3.1 En utvidelse eller konsolidering av dagens program?.....	30
3.2 Behov for økt samordning og koordinering?	32
Litteraturreferanser	36

Oppsummering og anbefalinger

Erfaringene med NUFUs stipendprogram er kort oppsummert i hovedsak positive. Stipendprogrammet ble sett som et helt nødvendig supplement til det større NUFU programmet. Primærfunksjonen er å styrke den norske siden av NUFU-samarbeidet ved at nye norske forskere rekrutteres inn. Men den har også en viktig funksjon med hensyn til rekruttering av forskere inn i sør-institusjonene.

Andre positive effekter som kan trekkes fram er at doktorgradsprosjektene i stipendprogrammet utgjør et godt faglig tilskudd i NUFU-programmet hvor de er tilknyttet, samt at denne typen program gjør det mulig for norske stipendiater å fokusere særlig på u-landsrelaterte problemstillinger.

Det at Forskningsrådet forvalter stipendprogrammet synes også å være det mest fornuftige, og da spesielt sett i lys av kvalitetssikringsaspektet. I evalueringen av NUFU (NUFFIC, s. 38-41, 2000) ble det uttrykt et klart behov for en forbedring av kvalitetssikringen i NUFU-systemet. Dette argumentet – samt det faktum at NUFU-stipendene er å betrakte som ordinære stipend tilsier at dette også i fortsettelsen må forankres og forvaltes av Forskningsrådet. De må med andre ord underlegges de samme prosedyrer og rutiner som et hvilket som helst annet forskningsrådsstipend.

Når det gjelder eventuelle svake sider eller ulemper med stipendprogrammet kan tre faktorer nevnes. For det første programmets økonomiske begrensninger. Det er et svært lite program (eller aktivitet) med små økonomiske rammer – som medfører en stor diskrepans mellom tilbud og etterspørsel på feltet. For det andre er det tidkrevende å arbeide med utviklingsrelaterte problemstillinger, noe som medfører at det lett oppstår forsinkelser i doktorgradsprosjektene i forhold til normert tid. For det tredje, når det gjelder den administrative siden av programmet, kan NUFU sekretariatet sin uklare rolle i søknadstildelingsprosessen trekkes fram.

På bakgrunn av de positive erfaringene med programmet, ønsket samtlige en videreføring av programmet. Dessuten ble dagens stipendprogram vurdert som alt for lite, og det bør derfor foretas en betydelig utvidelse.

Når det gjelder innretningen av et nytt stipendprogram, så er den vanligste oppfatningen at hovedtyngden fremdeles bør være rettet mot doktorgradsstipend, men det bør i tillegg åpnes opp for noen hovedfagsstipend samt noen post.doc.

På bakgrunn av det ovennevnte vil vi komme med følgende anbefaling i forhold til en videreføring av programmet:

- En dobling i forhold til dagens nivå som et minimum.
- Programmets hovedinnretning bør fremdeles være doktorgradsstipend (7 – 10), men det settes av en pott til hovedfagsstipend (for eksempel opp til 300 000 N.Kr.), samt midler til 3 – 4 post.doc.
- Forskningsrådet bør fortsatt forvalte programmet – med de samme prosedyrer og rutiner med hensyn til kvalitetssikring og lignende som et hvilket som helst annet forskningsrådstipend.
- En rolleavklaring med hensyn til NUFU sekretariatet sin rolle i stipendprogrammet, samt bedre kommunikasjonsrutiner mellom Forskningsrådet og NUFUs sekretariat.
- En bedre koordinering mellom et eventuelt nytt NUFUs stipendprogram og det nye NUFU programmet – for eksempel at man tilstreber en felles oppstart av disse.
- Opprettelse av en lett tilgjengelig database som gir en oversikt/informasjon over hvem som driver med hva og hvor, samt hvilke ressurser/virkemidler som er inne i den U-landsrelaterte forskningen.
- En bedre arbeidsdeling, samkjøring og koordinering mellom de ulike støtteordningene som finnes på det u-landsrelaterte forskerrekutteringsfeltet. (En etablering av den ovennevnte databasen kan her være et nyttig redskap).

1 Innledning og bakgrunn

1.1 Bakgrunnen for oppdraget

Formålet med denne rapporten er å foreta en gjennomgang og vurdering av stipendprogrammet for NUFU¹-tilknyttet forskningssamarbeid med utviklingsland, heretter kalt NUFUs stipendprogram.

Programmet ble etablert i juli 1996. Norges forskningsråd og Utenriksdepartementet inngikk da en avtale om ”støttetiltak innen norsk rekruttering tilknyttet samarbeidet mellom universiteter m.v. og universiteter i utviklingsland om kompetanseoppbygging i sør” med *formålet*:

- Å styrke grunnlaget for gjennomføringen av avtalen mellom Utenriksdepartementet og Det norske universitetsråd om forskning og kompetanseoppbygging ved universiteter i sør (NUFU-avtalen).
- Bidra til en bedre norsk u-landsrelatert satsning.

Avtalen ble administrert av Forskningsrådet i forståelse med Universitetsrådet/NUFU. Midlene ble stilt til disposisjon for stipend (primært doktorgradsstipend, inklusive driftsmidler) i norske miljøer tilknyttet NUFU-prosjekter. I den første utlysningsteksten til programmet ble det understreket at institusjonene i tillegg til å søke om støtte for fullstendig forskerutdanningsopplegg inntil 4 års varighet, også kan søke om kortvarig støtte for fullføring av en doktorgrad for kandidater som tidligere ikke har hatt treårig stipend.

Totalt ble det stilt 6 mill. kroner til rådighet for slik støtte i perioden 1996-2000 med en årlig ramme på 1,5 mill. kroner.

Fordelingen ble imidlertid noe endret i forhold til avtalen:

1996: 1,50 mill. kr.

1997: 0,50 mill. kr.

1998: 1,95 mill. kr.

1999: 1,65 mill. kr.

2000: 0,40 mill. kr.

Det var en klar forutsetning at midlene skulle anvendes i tråd med avtalens formål og de bestemmelser som gjelder for Forskningsrådets rekrutteringspolitikk. Midlene var forutsatt fordelt i forbindelse med Norges forskningsråds årlige behandling av søknader og ses i forhold til øvrig rekrutteringsstøtte i de norske miljøene. Programansvaret ble fra starten av

---

¹ NUFU er en forkortelse for Det norske universitets- og høskoleråds utvalg for utviklingsrelatert forskning og utdanning.

ivaretatt av Fagkomiteen for frie prosjekter i Området for miljø og utvikling. I tråd med avtalen ble det innhentet en relevansvurdering fra NUFUs sekretariat i forbindelse med stipendtildelingen. Fra og med 1998 gikk programmet inn i satsningen *Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i Sør*.

Stipendprogrammet har i alt omfattet 8 rekrutteringsstipend siden oppstarten i 1996. Ett av disse ble avbrutt i 1998, to kan kategoriseres som kortvarige avslutningsstipend, og fem er ordinære doktorgradsstipend. De to avslutningsstipendene skulle etter planen vært slutført i henholdsvis 1998 og 1999, mens to av doktorgradsstipendene skulle slutføres i år 2000, tre i 2001 og ett i 2002.

En videreføring av stipendordningen har vært drøftet ved flere anledninger. Både fra NUFU, Forskningsrådet og Utenriksdepartementets side har det vært uttrykt en klar interesse for en videreføring og muligens også en utvidelse av ordningen. Sistnevnte skulle da eventuelt skje i form av at det i tillegg til doktorgradsstipend også skulle tilbys post.doc.stipend (og muligens også hovedfagsstipend i programmet). Dette ville imidlertid også kreve utvidede økonomiske rammer. I samrådsmøte mellom Utenriksdepartementet og Norges forskningsråd 13.06.2000 orienterte departementet om planer om en gjennomgang av erfaringene med stipendprogrammet, som et grunnlag for en eventuell videreføring/utvidelse.

I brev av 29.06.00 fra Utenriksdepartementet bes Norges forskningsråd om å komme med innspill til mandat for en slik gjennomgang. Rammen for gjennomgangen gis samtidig: NIFU, som har deltatt fra norsk side i evalueringen av NUFU-programmet, blir bedt om å utføre oppdraget. Det er antydning en tidsramme på ett til to månedsverk, med ferdigstilling av rapporten høsten 2000, slik at departementet vil ha det nødvendige beslutningsgrunnlaget for en eventuell videreføring av stipendprogrammet.

Kontrakten mellom Utenriksdepartementet og NIFU ble underskrivet 18. september 2000. Her spesifiseres det blant annet at oppdraget utføres innenfor en totalramme på 1,5 månedsverk, og at arbeidet påbegynnes innen utgangen av september 2000 og skal være avsluttet innen 20. januar 2001.

1.2 Mandatet

I oppdrags- og kontraktsbrevet fra Utenriksdepartementet vedrørende gjennomgangen og vurderingen av NUFUs stipendprogram gis følgende to mandatpunkter:

1. Beskrive og vurdere innretningen og gjennomføringen av NUFUs stipendprogram ut fra dets formål og økonomiske ramme. Det gis en vurdering av hvordan prosjektene bidrar til de NUFU-*prosjekter* de inngår i og generelt styrker den norske deltakelsen i NUFU-*programmet* som sådan. Det er imidlertid ikke forutsatt en full faglig vurdering av kvaliteten på den forskningen som er gjennomført under NUFUs stipendprogram.

2. Vurdere omfang og innretning for en eventuell videreføring av stipendprogrammet i lys av NUFU-evalueringen (NUFFIC, 2000), Norges forskningsråds øvrige utviklingsrelaterte programmer og aktiviteter, samt behovet for å finne fram til helhetlige og godt koordinerte støtteordninger innenfor dette feltet. I den forbindelse legger *Strategi for styrking av forskning og høyere utdanning i tilknytning til Norges forhold til utviklingslandene* (Utenriksdepartementet, 1999) viktige premisser.

1.3 Metode og data

Gjennomgangen er basert på to kilder. For det første dokumentanalyser som hovedsakelig er foretatt med grunnlag i materiale som ble stilt til disposisjon av forvalteren av programmet - Norges forskningsråd, samt noe fra Utenriksdepartementet og NUFU sekretariatet ved Senter for internasjonalt universitetssamarbeid (SiU). Studien er videre sett i lys av den nylig avsluttede evalueringen av NUFU (NUFFIC, 2000).

Den andre hovedkilden i gjennomgangen er intervjuer av nøkkelinformanter. I alt 9 personer er blitt intervjuet. Dette omfatter 3 av de 5 stipendiatene (de to øvrige er utenlands denne høsten), 2 veiledere, 2 representanter fra bevilgende instans – Utenriksdepartementet, 1 representant fra Norges forskningsråd, og 1 fra NUFU sekretariatet.

2 Beskrivelse og vurdering av innretningen og gjennomføringen av NUFUs stipendprogram

2.1 Innledning

Formålet med dette kapitlet er å gi en kortfattet beskrivelse og vurdering ut fra programmets formål og økonomiske ramme. Vi vil her starte med en kort kronologisk redegjørelse av stipendprogrammet.

9 juli 1996 ble avtalen mellom Det KGL, Norske Utenriksdepartement og Norges forskningsråd vedrørende ”*Støttetiltak innen norsk rekruttering tilknyttet samarbeidet mellom norske universiteter m.v. og universiteter i utviklingsland om kompetanseoppbygging i sør*” undertegnet. Avtalen inneholder følgende 6 punkter:

1. *Avtalens formål*: styrke grunnlaget for gjennomføringen av avtalen mellom Utenriksdepartementet og Det norske universitetsråd om kompetanseoppbygging ved universiteter i sør (NUFU-avtalen). Avtalen skal også bidra til en mer koordinert norsk u-landsrettet satsing.
2. *Gjennomføring*: Norges forskningsråd ved Område for miljø og utvikling skal administrere programmet i forståelse med universitetsrådet. Midlene fordeles i forbindelse med Forskningsrådets årlige søknadsbehandling og ses i forhold til øvrig rekrutteringsstøtte i de norske miljøene. Forskningsrådet skal påse at midlene anvendes i tråd med avtalens formål og de bestemmelser som gjelder for Forskningsrådets rekrutteringspolitikk. Tilknytningen til NUFU-prosjektene avtales med universitetsrådet.
3. *Avtalen omfatter*: midler til disposisjon for stipend (primært doktorgradsstipend, inklusive driftsmidler) i norske miljøer tilknyttet NUFU-prosjekter.
4. *Finansiering*: Programperioden er 1996-2000. Utenriksdepartementet skal, med forbehold om Stortingets samtykke, bidra med en totalfinansiering på 6 millioner kroner over programperioden med en årlig ramme på 1,5 millioner kroner. Opptjente renter skal kun brukes til aktiviteter tilknyttet denne avtalen. Ubenyttede midler kan overføres til neste år og skal kun brukes til aktiviteter tilknyttet denne avtalen.
5. *Rapportering og revisjon*: Forskningsrådet forvalter midlene og fører regnskap for tiltaket i samsvar med ”Hovedinstruks for økonomiforvaltning ved Norges forskningsråd”. Forskningsrådet framlegger årlig regnskapsoversikt for Utenriksdepartementet. Kopi av årsrapport og planer samt sluttrapport for tiltaket sendes Utenriksdepartementet.
6. *Ikrafttredelse, endringer og opphør*: Avtalen trer i kraft når begge parter har undertegnet avtalen, og skal gjelde i 4 år fra denne dato. Hver av partene skal kunne ta initiativ til endring av innholdet i avtalen og vedleggene. Dersom partene blir enige om slike endringer skal dette skje skriftlig. Ved programmets opphør eller avslutning

skal eventuelt ubrukte midler tilbakeføres Utenriksdepartementet. Avtalen kan sies opp av hver av partene med 6 måneders skriftlig varsel.

Forskningsrådet gjennomførte den første tildelingsrunden til programmet høsten 1996. Fagkomiteen for frie prosjekt under Området for miljø og utvikling behandlet søknadene. Disse ble vurdert i forhold til søknadene innen Rekrutteringsprogrammet for miljø- og utviklingsforskning. For å sikre relevansen i forhold til det store NUFU programmet kom NUFUs sekretariat med faktiske opplysninger vedrørende eventuelle kandidater fra sør. Kriteriene for selve tildelingen har imidlertid kun vært i Forskningsrådets regi.

Det viste seg å være stor interesse for tiltaket. Det kom inn 20 søknader med en total søknadsramme på over 22 millioner kroner. Det ble innvilget 4 doktorgradsstipend og ett avslutningsstipend, fordelt på et bredt fagspekter, tilknyttet fagmiljøer ved Universitetet i Tromsø (antropologi), Universitetet i Bergen (det medisinske og samfunnsvitenskapelige fagområdet) og Ullevål Senter for u-lands medisin (det medisinske fagområdet). I tillegg tok Forskningsrådet ansvaret for to av søkerne til NUFUs stipendprogram over andre programmer/tiltak under Fagkomiteen (henholdsvis "frie prosjekter" og Miljø- og utviklings rekrutteringsprogram).

Selv om den første tildelingsrunden for programmet ga muligheter til prosjektoppstart alt samme høst (1996), viste det seg at reell oppstart ble 1997 for de fleste prosjektene.

Ved programmets andre tildeling året etter ble det innvilget et doktorgradsstipend ved Norges landbrukshøgskole (NLH) og et ettårig avslutningsstipend ved NTNU².

Fra 1998 ble forvaltningen av NUFUs stipendprogram overført fra Fagkomiteen for frie prosjekter til Programstyret for Utviklingsveier i Sør i Norges forskningsråd. I tilknytning til arbeidet med utviklingen av programmet Utviklingsveier i Sør, var stipendordningen utpekt som et egnet virkemiddel det ville være nyttig å videreføre. Også representanter fra Utenriksdepartementet har ved flere anledninger gitt uttrykk for dette, i følge brev datert 20.09.99 fra Forskningsrådet.

Med utgangspunkt i signaler om økte rammer til stipendprogrammet for NUFU-tilknyttet forskningssamarbeid med utviklingsland i sør gikk Forskningsrådet våren 1998 ut med informasjon til miljøene om mulighet for å søke stipend for 1998/99. Her viste det seg imidlertid at Forskningsrådet var noe for optimistiske i forhold til realiteten i disse signalene. Det kom ingen økning i bevilgningene til programmet, noe som førte til frustrasjon og oppgitthet i de ulike søkermiljøene. Likevel innvilget Forskningsrådet ett doktorgradsstipend (Senter for internasjonal helse, UiB), da det på det aktuelle tidspunktet

---

² De to avslutningsstipendene som ble tildelt under NUFUs stipendprogram skulle begge etter planen ha vært avsluttet i 1998/99. Per i dag er det kun et av disse som er avsluttet. Ett av prosjektene som ble startet opp i 1996/97 ble imidlertid på grunn av faglige og personlige årsaker avbrutt/avsluttet midt i prosjektperioden, og blir dermed registrert som et ikke fullført stipend.

fremdeles var en dialog om mulighet for noe høyere rammer enn da denne tildelingen ble foretatt.

På grunn av denne tildelingen uten faktisk dekning, har programmet totalt en underdekning i forhold til inngått forpliktelser på ca. 1,5 millioner kroner (1999-2002).

2.2 Utenriksdepartementets, Forskningsrådets og NUFUs rolle

2.2.1 En kort redegjørelse for UD's rolle med hensyn til NUFUs stipendprogram

Utenriksdepartementets utgangspunkt for å finansiere NUFUs stipendprogram var primært et ønske om å styrke den norske deltakelsen i NUFU-samarbeidet som sådan ved å få en generasjon forskere inn. Slik informantene fra Utenriksdepartementet oppfattet situasjonen har det vært relativt få doktorgradsstipendiater rettet mot problemstillinger knyttet mot utviklingsland. Denne ordningen kan sees som et forsøk på å bøte på dette. Det ble likevel understreket at stipendprogrammet har svært begrenset størrelse/omfang, også sett i forhold til NUFU-programmet som sådan. Av den grunn ønsket også Utenriksdepartementet en gjennomgang som basis for en eventuell utvidelse av programmet. Men det ble samtidig understreket at dersom målsettingen er at NUFU-samarbeidet generelt sett skal bli så godt som mulig, så må også de norske universitetene selv kunne bidra med sine regulære midler. Også fra NUFUs side understrekes det at dette ikke er noe bistandsprogram som sådan. Dette er et likeverdig forskningssamarbeid, og bør av den grunn ikke fullfinansieres fra bistandsforvaltningens side. Utviklingsproblematikken bør være en naturlig del av Forskningsrådets regulære virksomhet.

Det ble påpekt av at det foreligger svært lite skriftlig dokumentasjon om NUFU stipendprogrammet i Utenriksdepartementet, og da spesielt vedrørende oppstartfasen. Stipendprogrammet er noe omtalt i UD's strategidokument der strategien til støtte til høyere utdanning i departementets regi til utviklingslandene omtales. Det framheves imidlertid at departementet vil se på ordningen og vurdere en eventuell utvidelse. Denne strategiplanen var ferdig i 1998 og ble lansert i 1999.

På spørsmål om hvem som oppfattes som pådrivere for å starte opp dette programmet – Utenriksdepartementet selv, Forskningsrådet eller NUFUs sekretariat, så var informantene fra Utenriksdepartementet usikre på grunn av manglende dokumentasjon. Men slik UD's representanter oppfattet dette, var det primært NUFU og Forskningsrådet som hadde den største interessen i forhold til opprettelsen av et slikt stipendprogram.

2.2.2 En kort redegjørelse for Forskningsrådets rolle med hensyn til NUFUs stipendprogram

Forskningsrådet er av den oppfatning at det var de som initierte NUFUs stipendprogram. Men det ble diskutert med og støttet av NUFU. Forskningsrådets begrunnelse var at det også burde være en forskerrekutteringsordning som støttet opp om den norske siden av

NUFU-programmet. Sett fra Forskningsrådets ståsted var dette et svakt punkt i ordningen i og med at midlene primært skal gå til sør – noe som ble oppfattet som forståelig og forenlig med NUFU avtalen. Derfor var det også et behov for et ekstratilskudd som ivaretok rekrutteringen til den norske siden av NUFU programmet. På denne bakgrunn fremmet Forskningsrådet et forslag om å opprette en rekrutteringsstipendordning rettet mot NUFU forskningsprogrammet. Utenriksdepartementet støttet ideen, og på den bakgrunn ble NUFUs stipendprogram utviklet.

I tillegg til å initiere stipendprogrammet har Forskningsrådet administrert ordningen (jf. Kap. 1).

2.2.3 En kort redegjørelse for NUFUs rolle med hensyn til stipendprogrammet

NUFUs rolle er primært å sørge for at relevansaspektet i søknadsprosessen i stipendprogrammet blir ivare tatt på en god måte, det vil si at det er knyttet opp til et aktuelt pågående NUFU prosjekt. Informanten fra NUFUs sekretariat (SiU) understreket at deres primæroppgave overfor NUFUs stipendprogram er å merke av der det er Ph.D kandidater fra sør inn i et NUFU prosjekt, og samtidig sammenligne det med søknadene som forelå i rekrutteringsstipendet. Målsettingen er å finne kandidater fra sør og kandidater fra nord på Ph.D. nivå som kunne forenes i samme forskningstematikk innenfor samme prosjekt.

Det ble imidlertid uttrykt en del skepsis med hensyn til hvordan denne prosessen foregikk i praksis (jf. Kap 2.3).

2.3 Administrering og organisering av stipendprogrammet

Dagens organisering av NUFUs stipendprogram kan i utgangspunktet synes noe komplisert – i den forstand at det enkelte stipend/prosjekt er koblet opp mot et NUFU prosjekt ved utdanningsinstitusjonen, der Forskningsrådet administrerer stipendprogrammet, der Utenriksdepartementet er bevilgende myndighet, og der NUFUs sekretariat skal ivareta søknadenes relevansaspekt. Spørsmålet som ble stilt til de involverte partene i programmet var hvorvidt de vurderte denne modellen som hensiktsmessig eller så de for seg en noe enklere variant? Sagt på en annen måte: Burde kun en av aktørene hatt ansvaret for programmet ene og alene – eller fungerer dagens ordning tilfredsstillende?

For å ta konklusjonen først, så opplevde de fleste dagens ordning som hensiktsmessig og grei. Stipendiatene opplevde at de hadde et ordinært doktorgradsstipend fra Forskningsrådet, og var primært kun i kontakt med NFR i forbindelse med den årlige framdriftsrapporteringen.

Også fra *Forskningsrådets* side ble det uttrykt tilfredshet med dagens organisering av stipendprogrammet. NUFUs sekretariat sin rolle med hensyn til relevansaspektet ble imidlertid oppfattet som noe uklar, og bør muligens konkretiseres nærmere ved en eventuell videreføring av programmet. Når det gjelder forholdet til bevilgende myndighet –

Utenriksdepartementet -, ble det hevdet at denne ikke var vesensforskjellig fra forvaltningen av de ordinære forskningsrådsstipendene som blir bevilget over budsjettet til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Det er i begge tilfeller Forskningsrådets vanlige forvaltningsmodell som følges. Søknadene blir vurdert av en komite og forvaltet på tilsvarende måte som alle NFRs doktorgradsstipend, med unntak av den lille sløyfen innom NUFU vedrørende relevansvurderingen.

Når det gjelder samarbeidet og samspillet mellom Forskningsrådet og Utenriksdepartementet, oppga førstnevnte at det fungerte bra. Det ble uttalt at de både har muntlig og skriftlig kontakt når det er nødvendig. Forskningsrådet og Utenriksdepartementet har faste møter i forbindelse med kontraktfestede midler – rammeavtalen med Utenriksdepartementet. Her er det faste møter hvert halvår i forbindelse med framlegging av budsjettforslag, vurderinger av tildelinger som er blitt gitt og tilbakemeldinger/årsmelding. Stipendprogrammet er her et av mange tiltak. Forskningsrådet synes arbeidsdelingen dem imellom er grei.

Et unntak vedrørende det gode forholdet/samarbeidet mellom Forskningsrådet og Utenriksdepartementet som ble trukket fram var de bevilgningsmessig uklarehetene som oppstod i stipendtildelingsrunden høsten 1998 (jf. 2.1). Med utgangspunkt i signaler fra Utenriksdepartementet om økte rammer til NUFUs stipendprogram gikk Forskningsrådet 31.08.98 ut med informasjon til miljøene om mulighet for å søke stipend for 1998/99. Dette hadde bakgrunn i at det i begynnelsen av 1998 var relativt mye ledige midler i Utenriksdepartementet. Departementet tok derfor kontakt med Forskningsrådet og informerte dem om at de hadde en del ledige midler, og at det gjerne ville at Forskningsrådet skulle gi en tilbakemelding om hvordan de ønsket at disse midlene skulle prioriteres og brukes. Da kom NUFUs stipendprogram høyt opp. Forskningsrådet tolket signalene som meget klare – selv om det ennå ikke var laget noe kontrakt, og lyste ut ekstra midler til stipendprogrammet. Det var en enorm interesse i de relevante miljøene, men så skjer det at Utenriksdepartementet mister nesten alle ledige midler i revidert nasjonalbudsjett. Det ble pekt på fra Forskningsrådets side at utlysningen hadde skapt store forventinger i flere miljøer og skuffelsen og frustrasjonene var store.

Forskningsrådet innvilget likevel et doktorgradsstipend (Senter for internasjonal helse, UiB), da det på det aktuelle tidspunktet fremdeles var en dialog om mulighet for noe høyere rammer enn da denne tildelingen ble foretatt. Denne tildelingen utgjør en vesentlig del av underdekningen i programmet totalt.

Selv om Forskningsrådet fikk en del kritikk for den ovennevnte episoden, beskrev NFR dette som en type misforståelse som av og til kan oppstå i slike situasjoner. Det kom heller ingen sterke reaksjoner fra UD's side. Derimot var reaksjonene som nevnt langt sterkere fra de ulike NUFU forskningsmiljøene lokalt, og til en viss grad også fra NUFU systemet sentralt (styret og sekretariatet).

Det ble uttrykt at den ”forsuring” som oppstod på grunn av dette ga seg fort, og det har etter hvert gått seg bra til. Men kritikken førte også med seg spørsmålet om det var hensiktsmessig å fortsette programmet. Kritikken er i følge Forskningsrådet en av hovedgrunnene til at det ble foreslått en gjennomgang av stipendprogrammet.

Sett fra Utenriksdepartementets side ble heller ikke denne episoden i forbindelse med programmets stipendtildeling i 1998 oppfattet som noe problematisk, og det ble sterkt understreket at dette ikke har noe med manglende kommunikasjon/kontakt å gjøre. Det ble påpekt at det skjer relativt mye i revidert nasjonalbudsjett som byråkrater på lavt nivå ikke har kontroll på – og det skjer også svært fort. UD's fortolkning er at Forskningsrådet var litt kjapt ute, men det ble også sett på som forståelig i forhold til at også Forskningsrådet hadde sine frister med hensyn til søknader og lignende som de måtte forholde seg til. Det ble imidlertid ikke lagt skjul på at det er på grunn av denne hendelsen – og NFRs forskuttering – at programmet er i økonomisk ubalanse per i dag. Det ble videre påpekt at dersom man på dette tidspunktet hadde hatt en rammeavtale mellom Utenriksdepartementet og Forskningsrådet kunne man sannsynligvis sikret en mer fleksibel løsning.

I 1998 skjedde det en intern omorganisering av programstrukturen i Området for Miljø og utvikling i Forskningsrådet. NUFUs stipendprogram, som tidligere ble behandlet i komiteen som hadde ansvaret for bl.a. ”Frie prosjekter”, ble sammen med en del andre mindre aktiviteter lagt inn i det nye store programmet ”Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i Sør” i Forskningsrådet. Det ble understreket at dette ikke hadde noe med NUFUs stipendprogram å gjøre, men det var en generell omorganisering i Området Miljø og utvikling der antall programmer ble redusert ganske drastisk. NUFUs stipendprogram var kun et av flere småprogram som gikk inn i en ny større ramme. Men bakgrunnen for omorganiseringen var ikke bare å få redusert antall programmer. Intensjonen var også at det ville gi større fleksibilitet i forhold til å inkludere nye initiativ, samt muligheter for visse synergieffekter ved å samle eller se de ulike ”sør-prosjektene” i sammenheng.

Hvorvidt denne omorganiseringen har ført til noen synlige gevinster er ifølge Forskningsrådets informant vanskelig å si. Det ble påpekt at man nok har oppnådd noen fordeler ved at flere programmer blir sett i sammenheng. Samtidig ble det også uttalt at det også kan være visse ulemper med en slik organisering. Stipendprogrammet er nå kun et av mange små programmer som er lagt inn under det store programmet – og et programstyre som har mye annet å ta seg av. Man har dermed ikke hatt muligheten til å trekke ut de positive effektene som man kanskje i prinsippet kunne forventet.

Sett fra Forskningsrådets side ble også forholdet til NUFUs sekretariat oppfattet som tilfredsstillende. Men kontakten har vært relativt begrenset i dette programmet. NUFU-møtene ble trukket fram som en nyttig informasjonskanal i denne sammenhengen. Her kan

det, når det har vært relevant, blitt informert om stipendprogrammet, utfallet av søknadsprosessen etc.

NUFUs rolle – som primært skal være å sjekke relevansen til søknadene i forhold til de større NUFU-prosjektene – ble beskrevet som noe diffus. Deres rolle var ikke konkretisert nærmere i de opprinnelige retningslinjene. NUFU konkretiserte selv sin rolle gjennom den måten de kommenterte stipendsøknadene i den første tildelingsrunden. Det ble hevdet at det er et dilemma at kvalitets- og relevansaspektet henger så godt sammen slik at det i praksis ofte er vanskelig å skille de fra hverandre. Men sett fra Forskningsrådets synsvinkel er det på tilsvarende vis som for de ordinære stipendene kvalitetskriterier som til syvende og sist har vært utslagsgivende i tildelingsrundene. Spørsmålet en kan stille på bakgrunn av dette er hvor stor betydning relevanskommentarer fra NUFUs sekretariat i realiteten har i denne stipendtildelingsprosessen. Sett fra Forskningsrådets side er hovedinntrykket at det i de fleste tilfellene er et samsvar mellom de stipendprosjektene NFR har plukket ut og det NUFUs sekretariat har kommentert (dvs. om det finnes en rekrutt på sør-siden det aktuelle prosjektet). Det ble imidlertid pekt på at det ikke er så lett å bruke deres kommentarer, når nesten alle de aktuelle prosjektene har en rekrutt på sør-siden.

Informanten ved *NUFUs sekretariat* ved Senter for internasjonalt universitetssamarbeid (SiU) i Bergen uttrykte også en viss skepsis i forhold til hvordan deres rolle med hensyn til å ivareta relevansaspektet ble praktisert i stipendprogrammet. Sekretariatet sin oppgave er her å kommentere eventuelle ”koblinger” mellom ph.d- kandidat på den norske siden og ph.d -kandidat på sør-siden som kunne støttes videre. Kritikken gikk på at de aldri fikk noen tilbakemelding eller oppfølging fra Forskningsrådets side på sine kommentarer i forhold til prosjektsøknadens relevans.

Når det gjelder forvaltningen og organiseringen av programmet ble det gitt uttrykk for at det relativt sett er for mange aktører inne i bildet for et så lite program som NUFUs stipendprogram, og at det kanskje kunne funnet sin løsning på en enklere måte – med færre aktører. Det forutsetter imidlertid at målene for det en vil oppnå er klare.

Det ble påpekt at det var de samme aktørene som deltar her som for i det større NUFU programmet (som har en ramme på 60 millioner i året). Her har man i dag en avtale med Universitets- og høgskolerådet (UHR) og NORAD, og forvaltningsansvaret ligger hos SiU som en avdeling av UHR. Tidligere var Utenriksdepartementet avtalepartner mens det nå er NORAD, og i tillegg har Forskningsrådet observatørstatus i NUFU sitt styre. I og med at NUFUs sekretariat forvalter selve NUFU-avtalen, og siden formålet med stipendprogrammet er å rekruttere inn norske forskere til NUFUs samarbeidsprosjekter, ble det her ikke sett på som unaturlig at også NUFUs sekretariat kunne ha forvaltet stipendprogrammet. Hovedargumentet som ble benyttet er at de ville hatt en nærhet til problematikken, der de både kunne vurdert relevans og måloppnåelse – med andre ord sørge for å få kandidater fra sør og nord som samarbeider om samme problematikk innenfor samme prosjekt.

På den annen side så SiU heller ikke dagens organisering som noe problem, men det krever en viss rolleavklaring mellom Forskningsrådet og dem. Det ble understreket at Forskningsrådet naturlig nok tok seg av kvalitetsaspektet ved søknadene som et hvilket som helst annet stipend de forvalter, men på den annen side gjør NUFU-stipendenes tilknytning til de større NUFU-prosjektene dem likevel noe spesielle med den sterke fokus på sør-problematikken. Når det gjelder NUFU-prosjektene, så har ofte universitetene selv vært garantist for kvaliteten i og med at det er universitetene som er den utøvende instans. Prosedyren er at institusjonene selv foretar kvalitetsikringen av de aktuelle programmene før de oversendes til NUFUs sekretariat og deretter til NUFUs styre. Men det må nevnes at i den nylig avsluttede evalueringen av NUFU-programmet ble det uttrykt et klart behov for å forbedre kvalitetssikringen i NUFU-systemet (NUFFIC, s. 38- 41, 2000).

Forholdet til Utenriksdepartementet ble generelt oppfattet som meget godt av NUFUs sekretariat, men det ble understreket at de hadde ubetydelig kontakt når det gjelder NUFUs rekrutteringsstipendprogram.

Bortsett fra NUFUs rolle med hensyn til relevansen i stipendtildelingsprosessen, ble det gitt uttrykk for at de hadde liten føling med stipendprogrammet. Det hendte at de indirekte og på ad-hoc basis fikk noe informasjon om stipendprogrammet ved at disse stipendprosjektene ble omtalt som en del av de større NUFU-prosjektene som de inngår i. Men det var ingen faste informasjonsrutiner med hensyn til hvordan de ulike stipendprosjektene forløp. Dette ble eksplisitt nevnt som et savn fra SiU side.

Også i NUFUs sekretariat merket man den omtalte ”misforståelsen” mellom Forskningsrådet og Utenriksdepartementet i stipendtildelingsprosessen høsten 1998 (jf 2.1). Siden stipendprogrammet er rekruttering av norske forskere inn i NUFU programmene, så ble denne ”misforståelsen” spesielt synlig i NUFU hvor problemet ble tatt opp. Her ble det påpekt at signalene om økte bevilgninger hadde skapt veldig store forventninger med hensyn til å starte opp nye prosjekter, og når det da til slutt viste seg at disse midlene ikke kom likevel, skapte dette stor frustrasjon på institusjonsnivå både i Norge og i sør-landene. Det ble hevdet at denne episoden understreket betydning av det å ha en god kommunikasjon og en god arbeidsdeling mellom instansene som forvalter og bevilger ressursene.

Informantene fra *Utenriksdepartementet* oppfatter dagens organisering av NUFUs stipendprogram som helt uproblematisk. Spesielt forvaltningen av programmet under Forskningsrådet ble trukket fram som positivt. Det går dels på at forvaltningen av stipendprogrammet under Forskningsrådet bidrar til å sikre en god faglig kvalitet, dels at det behandles på tilsvarende måte som andre forskningsrådstipend, og dels at det gir muligheter for å se NUFUs stipendprogram i sammenheng med andre stipendprogram på doktorgradsnivå som tar for seg sør-problematikk.

Sett fra Utenriksdepartementets side ble det påpekt at de synes det er veldig positivt at Forskningsrådet i større grad enn tidligere engasjerer seg på dette området.

Samarbeidet og samspillet mellom Universitets- og høyskolerådet (NUFU) og Forskningsrådet ble også vurdert som langt bedre nå enn det var tidligere, og de er nå mer bevisst på sine roller. Likevel er det fremdeles et visst ”konkurransforhold”. Det ble hevdet at dette går på hva som er hovedformålet med NUFU-avtalen som sådan; likeverdig forskningssamarbeid mellom universiteter i Norge og i sør-landene, men med et mer eller mindre implisitt formål om å styrke kompetansen i sør – og at man da tenker i partnerskapsammenheng. Også innenfor den u-landsrelaterte forskningen i Forskningsrådet legger man stor vekt på at man skal ha en partner i et utviklingsland for dermed å styrke både kvaliteten og relevansen i det man gjør. Det ble hevdet at dette grenser opp til NUFU-programmets intensjoner, men likevel med et noe annet formål. Formålet under Forskningsrådet vil være å styrke den norske delen av det. Formålet under NUFU vil i hovedsak være å styrke kompetansen i sør. Det ble påpekt at disse intensjonene i enkelte tilfeller kan stå i en viss motsetning til hverandre.

Forholdet til Forskningsrådet ble ifølge UD's informanter beskrevet som meget godt. Men Utenriksdepartementet etterlyste et mer fleksibelt bevilgningssystem overfor Forskningsrådet. Det ble understreket at det er lite hensiktsmessig at Utenriksdepartementet blir satt i en situasjon hvor de må ta stilling til flytting av relativt små midler.

Omorganiseringen av stipendprogrammet i Forskningsrådet i 1998 der ansvaret ble overført fra Fagkomiteen for frie prosjekter i Området for miljø og utvikling til satsningen *Globalisering og Marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i sør* ble fra UD's side vurdert som fornuftig, i den forstand at NUFU stipendene i prinsippet skal sees i sammenheng med de øvrige stipendene som fokuserer på ”sør-problematikk” i programmet.

Forholdet til NUFUs sekretariat ble oppfattet som godt. Utenriksdepartementet har mye kontakt med Universitetsrådet, NUFUs styre og Senter for internasjonalt universitetssamarbeid (NUFUs sekretariat) – men ikke på dette programmet.

2.3.1 Sett fra stipendiatene og veilederne sin side

Sett fra stipendiatene og veilederne side er dagens organisering av stipendprogrammet uproblematisk. Det ble uttalt at samspillet mellom de ulike aktørene (Forskningsrådet, Utenriksdepartementet og SiU) ikke er synlig i det hele tatt for dem.

Unntaket var stipendtildelingsprosessen i 1998, da Forskningsrådets annonserte midler ”forsvant” i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett (jf. 2.1). Denne episoden ble av flere opplevd som svært smertefull fordi det var skapt så store forventninger ute i de aktuelle fagmiljøene til Forskningsrådets stipendutlysning.

En av veilederne som ble intervjuet understreket sterkt et grunnleggende epistemologisk aspekt som primært dreier seg om fundamentet for Utenriksdepartementets bevilgninger og Forskningsrådets "evne" til å være katalysator for de politiske målsettinger som Utenriksdepartementet har. Det ble påpekt at dersom grunnlaget er kolonialt, det vil si at man skal produsere kompetanse i "Nord" som kan være nyttig for bedre å håndtere "Sør", så blir svarene om samspillet mellom Forskningsrådet, NUFU og Utenriksdepartementet helt andre enn hvis målet er utvikling i "Nord" og "Sør". Det ble pekt på at dersom det er det sistnevnte man legger vekt på, er det mange ting som kan gjøres bedre, både når det gjelder Utenriksdepartementet, Forskningsrådet og NUFU.

Det ble videre uttrykt fra en veileders side at det var litt uklart hvilket nivå det skal refereres til. Er det den praktiske gjennomføringen; informasjonsnivå; egenutvikling; karriere i Norge; eller er det kompetanseoppbyggingen i sør, som denne stipendordningen skal ses i forhold til? Med andre ord ser stipendiaten sin målsetting for NUFU – nemlig at kunnskap om samfunn i sør som bygges i Norge (dvs norsk kompetanse) og i Sør (dvs kompetansen i sør), skal være samfunnsutviklende både for Sør og Nord? NUFU - programmet som denne veilederen var ansvarlig for tar sikte på det siste. Det medfører at en del klassiske spørsmål om egenrealisering, framdrift, suksessen som man oppnår i "Sør", når det gjelder å bli hørt; forstått; og når det gjelder å bli vist tillit som partner i forskning blir essensielle. Hvis dette ikke vektlegges, så er suksessen med egen karriere heller ikke sikret, ifølge denne veileder sin oppfatning.

I følge informanten medfører dette at det er noen tidsproblemer i forhold til organiseringen av doktorgrader på den tradisjonelle måten:

"Slike ting ønsker vi å bli invitert til å drøfte med både NORAD, NUFU, Utenriksdepartementet og Forskningsrådet. Vi føler at instansene befinner seg på ulike "steder" i forhold til dette perspektivet til ulike tidspunkt. Det er med andre ord ikke et spørsmål om hvor mange instanser, men et spørsmål om perspektiv og arbeidsdeling. Men kort oppsummert så ligger det klart i vårt perspektiv at denne stipendordningen burde utgjøre et helt nødvendig supplement til NUFU ordningen. Ellers så blir ikke NUFU kompetansehevende i forhold til nye perspektiver og institusjonalisering av samarbeidsformer innbakt i kompetansen slik vi ønsker".

Det ble også reist spørsmål om hvor hensiktsmessig det er at NUFU programmet (inkludert stipendprogrammet) i så stor grad skal samkjøres med den norske bistandspolitikken (dvs at sør-miljøene primært bør komme fra Norges hovedsamarbeidsland).

Det ble fra flere understreket at de fleste delprosjektene i for stor grad arbeidet i et vakuum og det var et uttrykt ønske om at det burde vært langt mer informasjon om hva som foregår på tvers av hele NUFU-programmet (inkludert stipendprogrammet). For eksempel ville en database hvor en kunne gå inn å sjekke hva som foregikk i NUFU-systemet til en hver tid vært nyttig.

2.4 Innretning og gjennomføring av stipendprogrammet

Intensjonen med stipendprogrammet var at det skulle bidra til å styrke NUFU-avtalen, der hovedpunktene stikkordsmessig kan oppsummeres med ”partnerskapmodellen”, ”likhet i samarbeidet med sør”, ”gjensidig nytte for både sør og nord”, samtidig som at dette er et ordinært forskningsrådsstipend. Spørsmålet en kan stille seg er om disse intensjonene lar seg gjennomføre i praksis. Responsen på dette spørsmålet er klart positivt. De ulike aktørene var relativt samstemt med hensyn til vurderingen av innretningen og gjennomføringen av stipendprogrammet: Det har stort sett fungert etter intensjonene, men de økonomiske rammene har vært alt for beskjedne. Unntaket er NUFUs sekretariat som påpeker at de ikke har tilstrekkelig informasjon til besvare dette spørsmålet.

I fortsettelsen vil søkelyset settes på de ulike aktørenes vurderinger med hensyn til innretningen og gjennomføringen av programmet.

2.4.1 Styrker og svakheter sett fra de ulike aktørene

Fra *Forskningsrådets* side ble det understreket at programmet har fungert slik de ønsket at det skulle fungere, men de økonomiske rammene - 6 millioner totalt for hele perioden - har vært svært beskjedne. Å kalle dette for et program i sin nåværende form ble beskrevet som en overdrivelse og ordet ”aktivitet” ble nevnt som et mer dekkende begrep.

Informanten påpekte imidlertid at på bakgrunn av den informasjonen de fikk ved stipendiatenes årlige rapportering til Forskningsrådet, var det vanskelig å ha noen klar formening om i hvilken grad de innvilgede prosjektene i stipendprogrammet er i overensstemmelse med intensjonen med NUFU-avtalen. Det ble imidlertid gitt uttrykk for at det aldri har blitt påpekt at prosjektene ikke fungerer i forhold til NUFU-avtalens intensjoner, verken gjennom stipendiatenes årlige rapportering eller i NUFU hovedprogrammets rapportering til NUFU-styret. (Forskningsrådet har en observatør i NUFU-styret). Slik sett kan det tolkes at stipendprogrammet er en viktig bidragsyter til kapasitetsoppbygging i sør.

På grunn av programmets begrensede størrelse og økonomiske ramme, er det ikke satt av noen administrative ressurser til stipendprogrammet, noe som er vanlig i de fleste program i Forskningsrådet. Denne begrensningen medfører at man fra Forskningsrådets side ikke har mulighet til å gå inn å gjøre noe utover det som er deres helt vanlige rutiner. Det ble sterk understreket at det bør settes av administrative ressurser til NUFUs stipendprogram ved en eventuell videreføring.

Framdriften i stipendprogrammet som helhet ble beskrevet som ganske normal sammenlignet med det som er vanlig i andre stipendprogram som forvaltes under dette området av Forskningsrådet. I utgangspunktet var det opprinnelig åtte stipender – hvorav ett ble avbrutt – to var såkalte avslutningsstipend (ett er fullført), mens de fem andre er ordinære doktorgradsstipend – der de fleste er litt forsinket i forhold til planen. Det ble

imidlertid understreket at alle stipend som har et langvarig feltarbeid i sør er i utgangspunktet tidkrevende. Det har imidlertid ikke vært noen større forsinkelser på NUFUs stipendprogram enn det som er normalt på dette feltet. Likevel er det ikke noen større forsinkelser her enn det er normalt. I følge NFRs informant har det imidlertid kommet noen muntlige synspunkter/meldinger som påpeker at det kan være vanskelig for institusjonen å gi støtte til stipendiaten i det fjerde året – og som indirekte ber om at Forskningsrådet kan følge opp/avhjelp noe på dette området.

Men selv om informanten i Forskningsrådet ikke følte å ha tilstrekkelig informasjon til å si noe sikkert om hvorvidt stipendprogrammet bidro til å styrke NUFU-avtalen, var de klart av den oppfatning av at det er et nyttig og viktig program. Sett fra Forskningsrådets ståsted er hovedstyrken de synergieffekter man oppnår ved å koble stipendprogrammet til det store NUFU samarbeidsprogrammet. Med små tilleggsmidler på et ellers stort NUFU-program kan en trekke ut store gevinster både med hensyn til faglig og praktisk tilrettelegging (som for eksempel å komme rett inn i etablert ”nord-sør” forskernettverk, samt mulighetene de har med hensyn til å drive feltarbeid). De får med andre ord mye gratis.

Den største flaskehalsen med stipendprogrammet var i følge Forskningsrådet at forventningene ble skrudd alt for høyt med utgangspunkt i de små rammer som var, og at det da ikke er kommet noe mer etterpå. Det synes med andre ord å være et misforhold mellom forventninger og midler.

NUFUs sekretariat oppga som nevnt innledningsvis at de ikke har tilstrekkelig informasjon til å foreta en vurdering av innretningen og gjennomføringen av NUFUs rekrutteringsstipendprogram ut fra dets formål og økonomiske ramme. Mangelen på informasjon ble her oppfattet som en stor svakhet, og spesielt sett i lys av at hovedgrunlaget for stipendavtalen nettopp var at den skulle styrke grunlaget for selve NUFU-avtalen, som igjen blir forvaltet av NUFUs sekretariat. Etter at de har gitt sin tilbakemelding på relevans i stipendtildelingsfasen, hører de ikke mer om hva som skjer videre med de ulike prosjektene i stipendprogrammet. I prinsippet kunne de fått noen tilbakemeldinger i fra rapporteringen fra de ordinære NUFU-programmene – der stipendprosjektene inngår – men ifølge informanten skjedde det sjelden.

På bakgrunn av den manglende informasjonen om stipendprogrammet, etterlyste NUFUs sekretariat at det burde etableres en egen database der en kunne hente opplysninger vedrørende hele NUFU-programmet. Utenriksdepartementet skriver også om behovet for samordning og etableringen av en database i sitt strategidokument for samarbeid med utviklingsland. Det er med andre ord stor interesse og et ønske om å få opprettet en slik database, men det har vært en del uklarheter med hensyn til hvordan dette skulle organiseres. Tanken er at det skal inneholde alle NUFU prosjekter - inkludert stipendprogrammet – og dermed utgjøre en naturlig del av NUFU programmet.

Men selv om NUFUs sekretariat ikke synes de kunne vurdere innretningen og gjennomføringen av programmet, var de helt klart av den oppfatning av selve ordningen var et godt tiltak. Det å få etablert en ordning der man skaper muligheter for samarbeid mellom kandidater fra nord og fra sør ble betegnet som positivt i seg selv.

Det mest negative er ifølge informanten at størrelsen på stipendprogrammet er for liten. Så selv om det ble pekt at det er et nyttig tiltak, ble en økning i programmets omfang anbefalt ved en eventuell videreføring.

Innretningen og gjennomføringen av NUFUs stipendprogram i forhold til dets formål og økonomiske ramme ble så langt *Utenriksdepartementet* kunne vurdere det oppfattet som positivt. Men det ble understreket at når det gjelder den faglige biten så er ikke det deres ansvarsområde. De oppfattet seg selv kun som bevilgende myndighet, mens Forskningsrådet tok seg av den faglige biten.

Det ble påpekt at Utenriksdepartementet til en viss grad blir orientert om framdriften i de ulike prosjektene i de halvårslige samrådsmøtene med Forskningsrådet (vår og høst). På vårens møte diskuteres Forskningsrådets årsrapportering – som gir en grovoversikt over framdriften og bruken av ressursene. Man behandler ikke faglige aspekter. Fra UD's side forutsettes det at Forskningsrådet følger opp den faglige siden. Men dersom det er finansieringsproblemer –som for eksempel svangerskapspermisjoner og lignende, tas dette opp i forbindelse med de halvårslige møtene, og man kommer med forslag til omdisponeringer mellom NUFUs stipendprogram som sådan og andre tiltak. I følge Utenriksdepartementet legger rammeavtalen med Forskningsrådet fra 1999 opp til det.

Når det gjelder innretningen på stipendprogrammet kom det fram at Utenriksdepartementet har en klar ”følelse” av at de innvilgede prosjektene i stipendprogrammet er i overensstemmelse med intensjonen med NUFU-avtalen. Denne oppfatningen bygger dels på at Utenriksdepartementet forutsetter NUFU-avtalens intensjoner ivaretas og dels på at generelle tilbakemeldinger også indikerer at dette er tiltak som samsvarer med dette.

Det ble og påpekt at de har litt empiri om dette gjennom den nylig avsluttede evalueringen av det store NUFU-programmet (NUFFIC, 2000) – der prosjektene i stipendprogrammet inngår i større NUFU-prosjekter som igjen er blitt evaluert. Disse prosjektene får en god positiv vurdering i denne evalueringen.

Fra UD's side ble det understreket at de syntes det er positivt å kunne være med å bidra til å styrke den norske deltakelsen i NUFU samarbeidet. Men det ble uttalt at det også her går en grense for hva man fra departementets side skal bidra med inn mot institusjonene og hva institusjonene selv skal bidra med.

Den store svakheten med dagens stipendprogram er ifølge UD's informanter at de økonomiske rammene er for små, og det bør økes noe i omfang. Selv om det ikke ble gjort

til et stort poeng, ble det stilt spørsmålstegn ved om det er riktig å bruke av bistandsmidlene til å styrke den norske siden i samarbeidet. Dette kunne i prinsippet vært Forskningsrådets og institusjonenes egne bidrag inn i samarbeidet, mens bistandsmidlene i første rekke styrker U-landssidens deltakelse i dette samarbeidet.

2.4.2 Styrker og svakheter sett fra stipendiatene sin side

Stipendiatene ble spurt om hvorvidt de oppfattet at prosjektene de jobber med er i overensstemmelse med NUFU-avtalen – det vil si om de oppfatter deltakelsen som et ledd i kunnskap-/kompetanseoppbyggingen i sør som meningsfylt i forhold til målsettingen i NUFU – i den forstand at kunnskap i både nord og sør bygges opp. Samtlige svarte bekreftende på spørsmålet.

De uttrykte et stort engasjement og ”idealisme” i forhold til sine prosjekter og samarbeidet med sør-institusjonene. Det ble påpekt at dette var et reelt samarbeid og ikke bistand. Nyten av samarbeidet med sør-institusjonene går vanligvis begge veier ved å være til gjensidig nyttig for begge parter. Det fører til kompetanseoppbygging i sør – samtidig som stipendiatene øker kompetansen på sitt fagfelt. De ser med andre ord klare synergieffekter av samarbeidet. Det ble også trukket fram at forskere i sør og nord ofte kan ha forskjellige blikk på ulike problemstillinger – noe som ofte – kan være komplementær og berikende i forhold til hverandre. Men det ble hevdet at når det gjelder NUFU-avtalens intensjon om å oppnå likhet i samarbeidet mellom sør og nord, blir det vanskelig så lenge det er institusjonene i Norge som sitter på alle midlene.

Det å komme inn i et etablert og stort sett velfungerende NUFU-nettverk ble trukket fram som en stor fordel med NUFU-stipendprogrammet. Dette gjelder både den faglige, praktiske og administrative siden – der de større NUFU programmene har lagt forholdene godt til rette.

Det ble imidlertid også hevdet at det ikke alltid var like uproblematisk å samarbeide med sør-institusjonene, og at man ikke alltid fikk så stor hjelp på den faglige siden. De var litt skeptiske til ”donor- eller giversiden”. Dette kunne i sjeldne enkeltilfeller gi seg utslag at de definerer prosjektet som bistand, snarere enn samarbeid i den forstand at det innebærer mer forpliktelser fra nord-siden enn fra sør-siden.

Flesteparten oppga at de hadde kommet inn i et nettverk på forskersiden i sør, som de vil dra nytte av også i framtidig forskning. Blant annet nevnte flere at de var i gang med planleggingen av nye mulige forskningsprosjekter innenfor det nye NUFU-programmet som starter opp 2002.

Sett fra stipendiatenes side er erfaringene med stipendprogrammet kort oppsummert i hovedsak svært positive. Både fra stipendiat- og veiledersiden ble det påpekt at det utgjør et helt nødvendig supplement til det større NUFU programmet. Minst tre viktige grunner ble trukket fram:

For det første har programmet en viktig funksjon i å rekruttere norske forskere til selve det store NUFU-programmet. (I enkelte av stipendprosjektene rekrutteres det i tillegg også forskere til sør-institusjonene).

For det andre ble doktorgradsprosjektene generelt sett oppfattet å utgjøre et nyttig faglig tilskudd i NUFU-programmet hvor de var tilknyttet.

For det tredje ble det trukket fram at det er viktig med program som gjør det mulig for norske stipendiater å fokusere på u-landsrelaterte problemstillinger (bl.a. sett i lys av Norges økende engasjement innen handel og samarbeid med slike land).

For det fjerde ble det hevdet at det å samarbeide men forskerkolleger ved sør-institusjoner kan gi mange nye faglige impulser med hensyn til metode og andre faglige aspekter.

For det femte ble det påpekt at selv om NUFUs stipendprogrammet i seg selv er et svært lite program, så har det igjennom sitt NUFU-nettverk forgreininger over nesten hele verden.

”Når det gjelder mitt prosjekt så er vi 31 forskere, stipendiater og hovedfagsstipendiater som er tilknyttet dette NUFU forskningsprogrammet i Norge og Skandinavia. I tillegg har vi våre nettverk i Frankrike, England, Nederland, Finland og USA – samt sør-landene Kamerun og delvis Nigeria. Så det er et stort nettverk. Det er regnet som det største nettverket av Afrika forskere som er etablert i Skandinavia”.

Når det gjelder eventuelle svake sider eller ulemper med stipendprogrammet ble to faktorer trukket fram av samtlige informanter:

- Økonomiske begrensninger.
- Tidkrevende prosjekter.

Med hensyn til det sistnevnte ble det klart uttrykt at prosjekter som er rettet mot u-landsrelaterte problemstillinger er svært tidkrevende. Det er spesielt feltarbeidet i sør-landene som tar mye tid (i gjennomsnitt 1 år), og det er av den grunn vanskelig å klare å fullføre til normert tid.

2.5 Kvalitets – og relevansaspektet

Hovedintensjonen med stipendene i NUFUs rekrutteringstipendprogram er at de skal sidestilles og behandles som et vanlig doktorgradsstipend underlagt Forskningsrådets forvaltning. Det vil si at de skal følge Forskningsrådets vanlige rutiner for stipend med hensyn til kvalitetssikring i stipendtildelingsprosessen, og som dermed innebærer at søknadene på vanlig måte blir vurdert av en ekspertgruppe eller ”referee” komite.

Men i tillegg er en av premissene for å få NUFUs rekrutteringsstipend at de inngår i et større NUFU-program, slik at samarbeidsparter i sør er sikret. Her kommer NUFU sekretariatets rolle inn i bildet. De skal være med på å sikre ”relevansen” i en bredere NUFU-sammenheng i stipendtildelingsprosessen. For å gi en illustrasjon på hvordan dette foregår i praksis skal vi kort gjengi hvilke kriterier NUFU sekretariatet benyttet i sin relevansbehandling av stipendsøknadene i den første tildelingsrunden høsten 1996.

NUFUs sekretariat gikk igjennom søknadene og stilte opp kriterier og parametre som Forskningsrådet kunne benytte i sin vurdering av søknadene. I tilknytning til den første tildelingsrunden foretok NUFU en inndeling av søknadene i tre grupper etter hvordan de relaterte seg til det konkrete samarbeidet:

- Gruppe 1 ble karakteriseres ved at det er tale om et hovedsamarbeidsland og institusjon (norsk bistand og NUFU samarbeidsinstitusjon). Et annet kriterium her er at det i NUFU prosjektet er planlagt oppstart av Ph.D. kandidat i 1996/97 fra sør-institusjonen som en del av prosjektet.
- Gruppe 2 ble karakterisert ved samme som gruppe 1, men det er ikke planlagt Ph.D. utdanning med kandidat ved institusjonen i sør.
- Gruppe 3 ble karakterisert ved at det ikke var tale om noe hovedsamarbeidsland, og at det heller ikke er planlagt Ph.D. utdanning med kandidat ved institusjonen i sør.

(NUFUs prosjektledere lokalt ga sin prioritering av søknadene – dersom det var flere søkere fra samme institusjon).

Gruppe 3 var lite aktuell. Blant de fem søknadene som ble innvilget av Forskningsrådet i første tildelingsrunde fant vi en i gruppe 1 og fire i gruppe 2. Dette viser at det kun var et av de fem stipendprosjektene som hadde en planlagt oppstart av en Ph.D. kandidat fra sør-institusjonen som en del av prosjektet.

Problemet sett fra *NUFUs sekretariat* sin side var som tidligere nevnt at når de ga fra seg sine vurderinger til søknadene, så var deres jobb gjort – de hørte ikke noe mer og fikk ingen som helst tilbakemelding eller oppfølging, noe som ble påpekt som ønskelig.

Kvalitetssikringsprosedyrene videre for de som har mottatt NUFU rekrutteringsstipend er likt for alle stipendiater underlagt Forskningsrådets prosedyrer; de må årlig rapportere om prosjektets framdrift. I følge *Forskningsrådets* informant er det primært snakk om framdriften – samt hva de gjør faglig (publiseringsaktivitet og lignende). Det ble her opplyst at NFR av og til ikke godkjenner en framdriftsrapport, eller at de legger krav om faglige innfrielser for fortsatt å kunne motta midler. Slik sett ligger det dermed også innebygd kvalitetssikringsmekanismer i NFRs rutiner for tilbakemelding på framdriftsrapportering.

Sett fra *stipendiatenes og veiledernes* ståsted, så var det ulike oppfatninger med hensyn til Forskningsrådets rolle med hensyn til forvaltningen av stipendprogrammet.

Enkelte påpekte at de opplevde det som problematisk at Forskningsrådet har en liten prosessuell tenkning om hvordan arbeidet på feltet foregår. Det kan være problematisk i en rapporteringssammenheng å måle hvor langt en har kommet etter to år, når det da ofte kun er feltarbeidsbiten som er ferdig, mens det er lite målbart arbeid på selve doktorgradsavhandlingen. På denne bakgrunn ble de understreket at det burde vært lagt mer vekt på muntlige samtaler de to første årene – noe som etter denne informantens oppfatning hadde vært langt mer meningsfylt.

Andre miljøer er fornøyd med Forskningsrådets rolle. De fant den årlige rapporteringen om prosjektets framdrift som nyttig i den forstand at den enkelte blir tvunget til å se hvor langt en faktisk har kommet i prosjektet og hvilke faglige resultater som er oppnådd så langt. Enkelte hadde også opplevd tilbakemeldinger på rapportering og beskjed om å dokumenter ulike ting bedre.

Når det gjelder NUFUs sekretariatet sin rolle med hensyn til ivaretagelsen av relevansen i søkerprosessen, var dette totalt ukjent for samtlige intervjuede stipendiater. De følte alle at de hadde et ordinært forskningsrådsstipend, men i tillegg var de tilknyttet et NUFU-prosjekt. Det var kun gjennom dette NUFU-prosjektet de eventuelt har noen som helst befatning med NUFUs sekretariat.

Prosjektene reelle kvalitetssikring og den daglige driften er underlagt basisinstitusjonene på samme måte som et hvilket som helst annet vanlig doktorgradsstipend. I tillegg er disse stipendprosjektene underlagt et annet større NUFU-prosjekt med sine ulike kvalitetssikringsprosedyrer. Her må det nevnes at i den nylig avsluttede evalueringen av det store NUFU programmet, ble det understreket at til tross for NUFU systemets kvalitetssikrings-prosedyrer i den senere tid har blitt bedre, så er det fremdeles et klart behov for at dette ytterligere bør forbedres (NUFFIC, s. 38-41, 2000). Dette har resultert i at det har blitt en langt større fokus på kvalitet i den nye NUFU-avtalen som kommer i fra 2002.

Selv om denne studien ikke tar for seg kvalitetssikringen i de ulike stipendprosjektene, så var det relativt store iøynefallende forskjeller i deres kvalitetssikringsrutiner. Enkelte var godt institusjonaliserte – og hadde et stort faglig miljø å støtte seg til med hensyn til samarbeid, utveksling av erfaringer, faglig hjelp og veiledning. Men vi finner også eksempel i den andre enden av skalaen, hvor prosjektet primært er forankret i en enkelt person – og kun institusjonalisert på papiret.

2.6 Oppsummering og vurdering

Gjennomgangen har vist at de ulike aktørene i NUFUs rekrutteringsstipendprogram i hovedsak både er fornøyd med organisering, innretning og gjennomføring.

Selv om administreringen og organiseringen av programmet i utgangspunktet kan synes noe komplisert, så opplevde de fleste dagens ordning som hensiktsmessig og grei. Arbeidsdelingen og forholdet mellom de ulike aktørene (Forskningsrådet, Utenriksdepartementet og NUFUs sekretariat) ble oppfattet som uproblematisk. Stipendiatene ga uttrykk for at de opplevde at de hadde et ordinært doktorgradsstipend fra Forskningsrådet, og var primært kun i kontakt med dem i forbindelse med den årlige framdriftsrapporteringen.

Forskningsrådets forvaltning av stipendprogrammet ble av de fleste trukket fram som svært positiv i forhold til å sikre en god faglig kvalitet i programmet. I evalueringen av NUFU (NUFFIC, s. 38-41, 2000) ble det som tidligere nevnt påpekt at kvalitetssikringen i NUFU-systemet bør forbedres. Dette argumentet – samt det faktum at NUFU-stipend er å betrakte som ordinære stipend, tilsier at dette også i fortsettelsen må forankres og forvaltes av Forskningsrådet. De må med andre ord underlegges de samme prosedyrer og rutiner som et hvilket som helst annet forskningsrådsstipend.

Programmet framviser også enkelte svake sider. Det synes blant annet å være knyttet en del usikkerhet til NUFU sekretariatet sin rolle når det gjelder ivaretagelsen av søknadenes relevans i forhold til det store NUFU-programmet. I rekrutteringsstipendavtalen fra 1996 står det også lite om NUFUs rolle på dette punktet. Det eneste som står skrevet er at ”tilknytningen til NUFU-prosjektene avtales med Universitetsrådet”. Erfaringene med dagens praksis tilsier at NUFU sekretariatet sin rolle og funksjon med hensyn til relevansaspektet bør konkretiseres nærmere ved en eventuell videreføring av programmet. Forskningsrådet og NUFUs sekretariat må ha en felles forståelse og en konkretisering av hvordan søknadenes relevans i forhold til NUFU prosjektene skal håndteres.

Intensjonen med stipendprogrammet var at den skulle bidra til å styrke NUFU avtalen, der hovedpunktene stikkordsmessig kan oppsummeres med ”partnerskapmodellen”; ”likhet i samarbeidet med sør” og ”gjensidig nytte for både sør – og nord”. Samtidig skal dette være et ordinært forskningsrådsstipend. Spørsmålet en kan stille seg er om disse intensjonene lar seg gjennomføre i praksis. Svaret er her ja. De ulike aktørene var relativt samstemte med hensyn til vurderingen av innretningen og gjennomføringen av stipendprogrammet: Det har stort sett fungert etter intensjonene, men de økonomiske rammene har vært alt for beskjedne.

3 Innretning og omfang for en videreføring av stipendprogrammet

3.1 En utvidelse eller konsolidering av dagens program?

Som det går fram av rapporten er de involverte parter stort sett fornøyd med stipendprogrammet. Tiltaket har en funksjon, er hensiktsmessig og samtlige er svært positive til en videreføring. Spørsmålet som kan stilles er på hvilken måte stipendprogrammet bør videreføres. Dette går både på omfang og innretning. Skal det være konsolidering av dagens omfang eller skal det være en viss utvidelse? Dersom sistnevnte blir tilfelle, hvordan bør innretningen bli? Skal den kun omfatte rekrutteringsstipend som i dag, eller bør det også åpnes opp for en utvidelse i bunnen (stipend på hovedfagsnivå) og/eller på toppen (post.doc.).

En felles oppfatning blant alle de intervjuede er at dagens stipendprogram er alt for lite, og at det bør foretas en betydelig utvidelse. Men det var få som ville konkretisere hva de mente med en ”betydelig utvidelse”. De to viktigste aktørene i denne sammenheng – Utenriksdepartementet (bevilgende instans) og Norges forskningsråd (forvalteren av stipendprogrammet) antydte begge at en dobling av dagens nivå kunne være realistisk.

Når det gjelder innretningen på programmet så var det i utgangspunktet relativt mange ”Ole Brum” svar, i den forstand at de mente en videreføring burde inneholde alt fra hovedfag – doktorgrad – til post.doc. stipend, men det var en del nyanser mellom de ulike aktørene.

Fra *Forskningsrådets* side ble det understreket at dagens stipendordning som kun omfatter doktorgrader er en god ordning som de fleste uttrykker stor tilfredshet med. Forskningsrådet har også fått mange signaler om at det er mange områder innenfor U-landsproblematikken der det fremdeles er et stor behov for doktorgradsutdanning. Det er videre et ønske fra de norske myndighetene om å øke doktorgradsinnsatsen – og slik sett kan en utvidelse av stipendprogrammet være et ledd i den strategien. Av de ovennevnte grunner bør også hovedtyngden rettes inn mot dette nivået ved videreføringen av programmet. Men samtidig var de også åpne for en viss utvidelse i bunn (hovedfagsstudenter) og på toppen (post.doc.).

Når det gjelder rekrutteringen av hovedfagsstudenter så ble viktigheten av få inn unge entusiastiske mennesker i den u-landsrelaterte forskningen understreket. At det i tillegg er en billig løsning som kan gi mye til det norske miljøet er også noe som taler for en viss satsing på hovedfagsnivå. Samtidig etterlyses også mulighetene for post.doc. innenfor dette feltet. Men her ble det klart uttrykt at et lite NUFU rekrutteringsprogram ikke kan ta vare på alle disse ønskene.

Det ble videre uttalt at dersom man i det nye programmet klarte å få til en dobling av budsjettet i forhold til dagens nivå, kunne dette konkretisert i tall innebære for eksempel 7 doktorgradsstipendiater og 2-3 post.doc og eventuelt noen hovedfagsstipendiater.

Fra *NUFU sekretariatet* sin side ble også både en videreføring og utvidelse av stipendprogrammet anbefalt. Men også her var det en viss usikkerhet med hensyn til innretningen. Det burde fremdeles primært være for doktorgradsstipendiater, men i tillegg bør det også utvides til å omfatte post.doc. Det ble påpekt at NUFU sekretariatet ved flere anledninger har ønsket å få flere post.doc. stillinger inn mot NUFU programmet. Mulighetene for forskerutdanning ble her vurdert som nyttig i forhold til institusjonsbygging/kapasitetsbygging i sør, men det ble påpekt at også post.doc. og oppfølging er et problem i dag. Ferdige kandidater har ingen stillinger å gå til.

Også fra *Utenriksdepartementets* side var det tilfredshet med erfaringene i dagens stipendprogram, og en videreføring og utvidelse ble som nevnt anbefalt. Men de er usikre på hvordan innretningen av programmet bør være, samt i hvor stor utstrekning de skal involvere seg på dette området. I tilknytning til det sistnevnte påpekte de viktigheten av at Forskningsrådet og ikke minst at institusjonene tar et eget ansvar på feltet og bidrar i finansieringen, slik til at dette blir forankret på en skikkelig måte ved institusjonene.

Når det gjelder videreføring av programmet understreket UD's informanter at dette fremdeles bør rettes mot doktorgradsutdanning på feltet, men at det åpnes noe i bunn (hovedfag) og noe på toppen (post.doc.). Det ble likevel uttrykt en viss skepsis mot en eventuell hovedfagssatsing – og det var i første rekke begrunnet med en engstelse for at kvaliteten på dette nivået kunne være svært varierende, og at det dermed eventuelt bør lages visse kvalitetsikringsprosedyrer. Det ble trukket fram at en hovedfagsstipendordning kunne legges inn som en øremerket del av et eventuelt nytt NUFU's stipendprogram som forvaltes av Forskningsrådet:

”Det kan eksempelvis settes av inntil 250 000 kroner til 10 hovedfagsstudenter, med særskilt utlysning. Dette kan da bli en del av et separat opplegg – en øremerking - men under samme forvaltningsordning. Ved å legge noen tusen i bunn får man flyttet mange folk i en retning som vi syntes både er ønskelig og spennende. Et billig og effektivt tiltak”.

Problemet med å satse på post.doc. er ifølge UD's informanter at dette er en relativt kostbar affære som vil binde opp store ressurser i programmet. Men det ble pekt på at signalene fra miljøene tyder på at det en underfinansiering på post.doc. feltet generelt sett, og dermed vil ethvert bidrag være positivt.

Også *stipendiatene og veilederne* var som nevnt svært positive til dagens stipendprogram og anbefalte på den bakgrunn en videreføring. De syntes det hadde vært fordelaktig at det både ble utvidet i bunn – dvs hovedfagsstipendiater – fortsette med doktorgradsstipend - og

på toppen muligheter for post.doc.stipend. Men også her var det enighet om at hovedtyngden bør ligge på doktorgradsutdanning.

Når det gjelder en eventuell satsing på hovedfagsstipendiater påpekte en stipendiat at dette kunne være problematisk i forhold til enkelte av sør – landene. Det ble uttrykt at det går spesielt på balansen/likevekten i forholdet mellom nord og sør. Sett fra norsk side er løsningen med hovedfagsstudenter god, men sett fra sør-landenes sin side ville det vært langt mer hensiktsmessig å bruke disse midlene til studenter i egne land.

Det ble understreket fra flere at det var viktig at oppstarten av et eventuelt nytt stipendprogram bør legges opp parallelt med oppstarten av det nye NUFU-programmet.

Med hensyn til organiseringen av dagens doktorgradsstipend kom det også enkelte endrings- og forbedringsforslag fra stipendiatsiden.

For det første ble det påpekt at med hensyn til pliktarbeidet i stipendet (25%), hadde det vært en fordel at deler av dette kunne vært lagt til sør institusjonen, noe som ifølge denne stipendiaten ville bidratt til bedre samarbeid og framdrift for begge parter.

For det andre ble det nevnt som fordelaktig at det i den nye ordningen ble gitt muligheter til å hente samarbeidspartner/forskerkollega opp til Norge, slik at man også kunne jobbet faglig her.

3.2 Behov for økt samordning og koordinering?

I dette kapitlet vil søkelyset rettes mot eventuelle behov for koordinering og samordning både internt i NUFUs rekrutteringsstipendprogram og eksternt – det vil si i forhold til andre ulike rekrutteringsprogram rettet mot sør-problematikk (som her vil omfatte andre ordinære doktorgradsprogram i Forskningsrådet, NORAD stipendprogram og KUFs og Lånekassens kvoteprogram. (De to sistnevnte er øremerket rekrutter i sør)).

Vi vil her se nærmere på hvilke synspunkter og vurderinger de ulike involverte parter har vedrørende de to ovennevnte problemstillingene, samt eventuelt hvilke løsninger de skisserer for å finne fram til helhetlige og godt koordinerte støtteordninger innen dette feltet.

Når det gjelder behovet for intern samordning og koordinering i programmet er det to forhold som bør trekkes fram. For det første har denne gjennomgangen tydelig vist at samspillet/samarbeidet mellom Forskningsrådet og NUFU sekretariatet ikke har fungert tilfredsstillende fram til i dag. Det synes å være liten eller ingen kommunikasjon mellom dem. Her ligger det et stort potensiale for forbedring, og det går spesielt på arbeidsdeling og rolleavklaring. Det ble spesielt framhevet fra *NUFU sekretariatet* sin side.

”Det bør fokuseres mer på samordningsbiten i stipendprogrammet. Jeg tror intensjonene er gode, men det går mer på organiseringen. Det må tillates en mer åpen dialog, og et reelt samarbeid omkring dette – og det bør ikke bare gjelde relevansen. Vi må få et opplegg for samarbeid innen ulike faser av stipendprogrammet – ikke bare med hensyn til stipendtildelingsfasen. Det er ikke dermed sagt at ikke Forskningsrådet kan kjøre videre som forvalter av programmet, men jeg tror det må gjøres på en annen måte”.

For det andre så har det med hensyn til en eventuell innretning av det nye stipendprogrammet framkommet et ønske økt koordinering mellom dette og det store NUFU programmet. I 2002 vil det bli oppstart av et nytt NUFU forskningsprogram, og i og med at NUFU stipendprogrammet er en rekrutteringsvei inn i NUFU – så har det spesielt fra stipendiat- og veilederhold blitt ytret ønske om at dette bør koordineres på en annen måte. For eksempel at stipendprogrammet starter opp samtidig med det større NUFU-programmet.

Fra *Forskningsrådets* side ble det uttrykt en viss skepsis i forhold til et slikt ønske. Dette ble dels begrunnet i at forutsetningen for å få NUFU stipend har vært at det er koblet til et godkjent NUFU-program. En koordinering mellom stipendprogrammet og det store NUFU-programmet vil dermed føre til en faseforskyvning i opplegget. Det ble pekt at det kan være vanskelig å realisere et slikt ønske i praksis – og det ble også stilt spørsmål med hensiktsmessigheten ved en slik koordinering. Sett fra Forskningsrådets side synes dagens løsning som mer fornuftig i den forstand at man først ser hvor man vil ha stipendiaten, for så deretter å komme med en søknad.

Viktigheten av å få til en bedre samkjøring og samfinansiering av de ulike støtteordningene på den u-landsrelaterte forskningen ble framhevet av flere, og det er også et viktig element i Utenriksdepartementets strateginotat. Men dette krever også en større grad av felles forståelse av denne problematikken hos de ulike aktørene – dvs Utenriksdepartementet, Forskningsrådet, NORAD, KUF og institusjonene selv.

Fra *Utenriksdepartementets* ståsted ble betydningen at man samlet sett ville være tjent med en samordning av de ulike støtteordningene trukket fram. På tilsvarende måte som en gjør i Sverige med SAREC Sida – kan en samle både ressurser og administrativ kapasitet på ett sted. Men det ble framhevet at det aldri har vært et aktuelt politisk tema å gjøre noe tilsvarende i Norge. Da sitter man igjen med et relativt fragmentert system som også har sine klare fordeler ifølge UDs informanter, blant annet at det involverer ganske bredt i norske fagmiljøer. Det desentraliserte NUFU systemet medfører blant annet at de aktuelle problemstillingene er forankret på en kvalitativ god måte ved de høyere utdanningsinstitusjonene.

Det ble understreket at det innenfor dagens fragmenterte system på U-lands feltet, vil alle være tjent med en bedre arbeidsdeling og rolleavklaring mellom de ulike aktørene (NUFU, NORAD, Utenriksdepartementet, Forskningsrådet og universitetene).

Forskningsrådets informant understreket at alle NFR-programmene rettet mot sør – problematikk (inkludert NUFUs stipendprogram) siden omorganiseringen i 1998 har vært koordinert i den forstand at de er underlagt satsingen ”Utviklingsveier i sør”. Slik sett blir de sett i sammenheng. Videre ble det uttrykt at støtteordninger som NORAD stipendprogram og KUFs og Lånekassens kvoteprogram er øremerket sør, og har dermed et noe annet formål enn støtteordningene som forvaltes av Forskningsrådet. Samtidig ble en bedre kommunikasjon mellom Forskningsrådet og disse etterlyst. Men også dette er i ferd med å endre seg ifølge Forskningsrådets informant. Det ble blant annet opplyst at Forskningsrådet nå er i dialog med NORAD om forvaltningen av en pott som de har hatt på ”annet forskningssamarbeid” – som i hovedsak er rettet mot norske forskningsinstitutters (instituttsektoren) samarbeid med sør. I forbindelse med en eventuell tilretteleggingen av dette i Forskningsrådet, kan det blant annet være en mulighet for at en forlengelse av NUFU stipendprogrammet blir lagt inn i en slik struktur, noe som også vil innebære at det blir en større fokus på sør-siden enn hva som er tilfelle i dag i Forskningsrådet. Videre kan det legges forholdene til rette for en bedre ivaretagelse av koordineringen mellom de ulike aktørene på u-lands feltet. Det ble imidlertid understreket at det ennå ikke er fattet noen beslutning om dette.

Informanten i *NUFUs sekretariat* var av den oppfatning at det kan være rasjonelt å samle de ulike u-landsrelaterte støtteordningene et sted – for eksempel at både NUFUs stipendprogram, KUFs kvoteprogram og flere andre programmer samles under en felles paraply. Det ble videre pekt på at samordning og koordinering er viktig i UD's strateginotat, og at man dermed på et politisk beslutningsnivå bør vurdere å samle disse u-landsrelaterte aktivitetene på et vis.

Fra *stipendiatene og veilederne* sin side var det ingen spesielt sterke oppfatninger av en eventuell koordinering og samordning mellom de ulike støtteordningene på feltet. Den generelle oppfatningen er at det fungerer greit i dag, men alle påpekte at det sikkert kunne vært koordinert bedre. Det at det finnes flere ulike finansieringskilder på feltet ble betegnet som positivt. Hvis alt blir kanalisert en vei så ville det fortone seg som at det er mindre muligheter. Det ble imidlertid som tidligere nevnt påpekt at det er svært viktig at de ulike hovedaktørene på feltet (Utenriksdepartementet, NUFU, NORAD og Forskningsrådene, samt de høyere utdanningsinstitusjonene) har en felles forståelse rundt u-lands problematikken.

Samtlige informanter – både på ”oppdragsgiver siden” og ”mottakersiden” understreket at de savnet en oversikt/informasjon om hvem som driver med hva og hvor, samt hvilke ressurser/virkemidler som er inne i den U-lands relaterte forskningen. På denne bakgrunn etterlyste de en lett tilgjengelig informasjonsdatabase på feltet som alle relevante aktører

kunne benytte – noe som blant annet vil lette arbeidet med å få en bedre arbeidsdeling og større koordinering seg imellom. Det er ønskelig for hele den norske utviklingsforskning at man ser dette i en større sammenheng og at det blir koordinert bedre.

Både Utenriksdepartementet, Forskningsrådet og NUFUs sekretariat understreket at etablering av database på feltet har blitt diskutert ved flere anledninger (også med NORAD), men at det ennå ikke var kommet noe konkret ut av det. Det ble hevdet at dette delvis skyldes noe uenighet over hvor en slik database bør forankres og hva den skal inneholde. Når det gjelder det sistnevnte så berører dette for eksempel hvorvidt bare norske forskere og stipendiater skal inkluderes i databasen - eller skal den også omfatte personer med norsk støtte på sør-siden. (Sistnevnte er spesielt viktig for NORAD).

Sett utenfra synes det her å foregå en viss konkurranse eller posisjonering. Alle parter bør imidlertid se det som en utfordring å klare å få til en etablering av en slik database så raskt som mulig.

Litteraturreferanser

Norges forskningsråd (1998) Programme plan. Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i sør. Miljø- og utvikling Norges forskningsråd. Oslo.

Norges forskningsråd (1999) Årsrapport fra Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i sør. Miljø- og utvikling Norges forskningsråd. Oslo.

Norges forskningsråd (1999) Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i sør. Handlingsplan mai 1999. Miljø- og utvikling Norges forskningsråd. Oslo.

Norges forskningsråd (1999) Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i sør. Handlingsplan februar 2000. Miljø- og utvikling Norges forskningsråd. Oslo.

Norges forskningsråd (1999) Fremdriftsrapporter 1999/2000. Området for miljø og utvikling. Oslo.

Royal Ministry of Foreign Affairs Norway – NUFFIC (2000) *Evaluation of the NUFU programme. Final Report*. June 2000.

Royal Ministry of Foreign Affairs Norway – NUFFIC (2000) *Evaluation of the NUFU programme. Revised Report Volume II: desk and field studies*. June 2000.

Utenriksdepartementet (1999) *Strategi for styrking av forskning og høyere utdanning i tilknytning til Norges forhold til utviklingslandene*. Mars 1999.